

השבוע לא יופיע
עלון ההדרכה

כ"ו - ת"ב ר"א (תשכ"ד)

כ"ח - (התוכחה)

א. שאלות כלליות

1. דברים רבה פרשה ראה (א)

הלכה: אדם מישראל מהו שהוא מותר לו לקרות התוכחות בקריות הרבה? (לקרא לתורה כסא קרואים ויקרא כל אחד קטע מתוך התוכחות)
כך שנו חכמים: אין מפסיקים בקללות אלא אחד קורא את כלם
למדנו רבותינו: למה אין מפסיקים בקללות? אמר ר' חייא בר גמדי: לפי שכתוב (משלי ג')
"מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו" - אל תעשה את תוכחתו קוצין קוצין אלא
אחד קורא את כולם.

ד"א: למה אין מפסיקין בקללות? אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: אמר הקב"ה: אני
כתבתי על כבודי (תהל' צ"א) "עמו אנכי בצרה" - אין שורת חידן שוהיו בני מתקליין
ואני מתברך. כיצד? אם יקראו את התוכחות קריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין מברך
שתי פעמים לפניה ולאחריה. אלא: אחד קורא את כלן.

הסבר מהו ההבדל העקרוני בין תשובת ר' חייא לבין תשובת
ר' יהושע דסכנין?

2. מגילה ל"א ע"ב (במשנה: בתעניות (קורין) ברכות וקללות ואין מפסיקין בקללות אלא
אחד קורא את כולן).
"בתעניות ברכות וקללות ואין מפסיקין בקללות", מנא הני מילי? אמר ר' חייא בר גמדי
אמר ר' אסא: דאמר קרא (משלי ג' י"א) "מוסר ה' בני אל תמאס".
ריש לקיש אמר: לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות. אלא היכני עביד? תנא: כשהוא
מתחיל, מתחיל בפסוק שלפניהן ושהוא מסיים, מסיים בפסוק שלאחריהן.
אמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורה כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה - פוסק.
מאי טעמא? הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אסרן, והללו בלשון יחיד אמורות
ומשה מפי עצמו אסרן.

[רש"י שם ד"ה מפי הגבורה אסרן: ונעשה שליח לומר: כך אמר לי הקב"ה.
שחרי-אמורין בלשון "ובתמי", "והפקדתי", "ושלחתי" - מי שחיברת
בידו לעשות; אבל במשנה תורה כתיב (כ"ב כ"ב) "ויככת ה'", (כ"ח
כ"א) "ידבק ה' בך" - משה אסרן מאליו: את העברו על מצותיו,
הוא יפקיד עליכם]

(1) הסבר מהי ראייתו של ר' חייא ממשלי ג' י"א שאין מפסיקין באמצע קריאת
הקללות?

xx (2) לטעמו של ריש לקיש מקשין, והלא למדנו שיש לברך על הרעה כשם שמברכין על
הטובה; והביאו רש"י דב' ו' ה' ד"ה בכל מאדך: בכל מדה וסדה שהוא מויד לך,
בין במדה טובה, בין במידת פורענות וכן בדוד הוא אומר וכו' (עיון שמו)
ישב את הסחירה!

ב. המשר העולה הקודמת:

שד"ל: מה שכתב כאן רש"י "קללות הללו משה מפי עצמו אסרן", הם דברי התלמוד במגילה ל"א
ע"ב ולגירסת הרי"ף הם דברי אביי. ושאר דברי רש"י שבדאשונות הוא אומר שמיכס
בברזל וכו' הוא מתורת כהנים פרשת בחוקותי. ובפרשת בחוקותי (ויקרא כ"ו י"ט)
כתב רש"י: "זו קשה משל משה..." אבל בתורה כהנים אין כתוב כך, אלא "זו קשה
מאחרונה". ודבר זה המיוחס לאביי דבר תמות הוא מאוד, והחוספות כתבו: משה מעצמו
אסרן וברוך הקודש. והר"ן כתב שהסכים הקב"ה שיתבטל בתורה.
ולפי האמת דבר זה המיוחס לאביי אין לו על מה שיסמוך, שחרי בפ' כ' כתוב "מפני
רוע מעלליך אשר עזבתני" ולא "אשר עזבת את ה'".
ומכל מקום יש ללמוד איך היתה החקירה חפשיה אבל קיימנו, שאע"פ שחכמי המשנה
אסרו בברייתא (מגילתא צ"ט): "כי דבר ה' בזה" - זה האומר אין תורה מן השמים,
ואפילו כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה. שלא אסר הקב"ה אלא משה מפי עצמו,
זה הוא "כי דבר ה' בזה", אע"פ כן לא נמנעו חכמי התלמוד לומר, כי קללות שבמשנה
תורה משה מפי עצמו אסרן.

הכתב והקבלה י"ג ד"ה והיה אם לא תשמע. לרבותינו (מגילה ל"א) קללות שבתורת כהנים משה מפי הגבורה אמרם, וקללות של משנה תורה משה מפי עצמו אמרם. ואין זה סותר למה דאמר (סנהדרין צ"ט) "האומרם כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה, אלא משה מפי עצמו אמרו", זהו "דבר ה' ביזה".

כי אף שלשון "משה מפי עצמו אמרם" שנה בשני המאמרים (=מגילה וסנהדרין) אין כוונתם אחד. התם לשון "מפי עצמו אמרם" הכוונה בו: מדעת עצמו, כלומר: אמר משה מה שלא נאמר לו... אבל כאן... על כרחך לשון "מפי עצמו אמרם" יש לו כוונה אחרת. וזהו: קללות שבתורת כהנים שכתוב בהם "ונתתי", "והפקדתי", "ושלחתי" וכן כלם שם נאמרו בלשון מדבר בעדו (=גוף ראשון), מבואר שבהם נעשה משה שליח לדבר הדברים באותו הלשון שיצא מפי הקב"ה וכאילו הקב"ה עצמו מדבר עם ישראל, אבל כאן שמדבר משה בלשון נסתר "יזכק ה' בך", "ישלח ה' בך", הנה לא נתמנה להשמיע הדברים כאילו יוצאים מפי הקב"ה, רק להשמיע בלשון נסתר, ומשה הוא המדבר, וזהו שכורנו לומר "מפי עצמו אמרם".

והתבונן שבכל דברי התוכחה נאמרו בלשון נסתר, רק פעם אחת אמר כאילו יצא מפי הגבורה עצמו, (פסוק כ') "מפני רוע מעלליך אשר עזבתני", והיה מן הראוי לומר גם כן "עזבת את השם", ונראה שהתכוון משה בזה לעורר את ד"ר אנשי הברית בשמעם שדבריו הם בלשון נסתר, פן יטעה אחד מהם לחשוב שהדברים נאמרו מדעת משה ולא שמעם מפי ה' ית', לכן בחר במלת עזבתני כמו שיצא מפי הגבורה, ומזה ידונו על שאר הדברים ויבינו כי כולם מוצא פי ה' המה. והארכתי בזה, כי ראיתי לאחד מן החדשים שמעה בזה טעות גדולה.

- (1) הסבר מה ההבדל העקרוני בהבנת דברי אביי (שהובאו בשאלה א) ומה ביניהם בהערכת דברים אלה?
- (2) מה ראייה יש להביא מלשון פרקנו לדעת הכתב והקבלה: אבל כאן על כרחך "משה מפי עצמו אמרו" יש לו כוונה אחרת?
- ×× (3) היתכן להסביר את החריגה שבלשון "אשר עזבתני" בדרך אחרת מאשר פרשה בעל הכתב והקבלה?

ג. א' והיו חייך תלואים לך מגדו ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בחיידך.

מנחות ק"ג ע"ב

א"ר חזין "והיו חייך תלואים לך מגדו" - זה הלוקח תבואה משנה לשנה; "ופחדת לילה ויוםם" - זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת; "ולא תאמין בחיידך" - זה הסומך על הפלטר (=הנחתום).

רש"י ד"ה חייך תלואים לך: על הספק. כל ספק קרוי "תלוי": שם אמות היום בחרב הנאה עלינו.

ורבותינו דרשו: זה הלוקח תבואה מן השוק.

ד"ה ולא תאמין בחיידך: זה הסומך על הפלטר.

- (1) מה בין הפשט המובא בוי"ש לבין פירוש רבותינו?
- (2) לפי דעת בעל תורה תמימה יש להבין מאמר חז"ל שבמנחות זה על פי מה שאמרו חז"ל ביבמות ס"ג ע"א:

"כל שאין לו קרקע אינו אדם".

הסבר את משמעות המאמר על פי המאמר ביבמות, והסבר במה יש לראות בו חריגה?

הערה: מתוך מנחה בלולה לאברהם מנחם הכהן רפא מפורט.

ד"ה והיו חייך תלואים... זאת הקללה בתקיימה בגלות הנמצא תחת ממשלת איטליה, כי תמיד אנו עומדים בלב רגז, אולי יגרשנו, כי לא נוכל לשבת ביביהם, אם לא ברשות קיום מלכיהם ושריהם. ואולי בזמן חז"ל שדרשוהו "זה הסומך על הפלטר" לא היו צריכים לאלה.

נפטר שג"ר האש"ר.

השבע לא יופיע עלון ההדרכה

עיינ גס גליון כי-תבוא שנה ראשונה: תש"ג.

א. ג' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך
למען אשר תבוא אל הארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך
ארץ זבת חלב ודבש
כאשר דבר ה' אלוהיך לך.

ראב"ע ד"ה למען
כי ה' יעזור אם החילות לשמור מצוותיו, וזאת המצוה הראשונה לביאתם, לבנות
להם מזבח חדש להודות לה' שחללו להיותם בארץ.

רמב"ן ד"ה למען אשר תבוא אל הארץ
אמר ר' אברהם (ומביא דבריו הנ"ל)
ולפי דעתי "למען אשר תבוא" רמז שכל דברי התורה, יאמר, שתכתב על האבנים
כל דברי התורה הזאת בעברך בירדן מיד, למען אשר באת אל הארץ, כי בעבור
התורה באת שמה.
וכן (דברים ה' י"ד-ט"ו) "למען יבוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי עבד היית" -
יבוח עבדך ואמתך כמוך למען תזכור כי עבד היית.

או טעמו: תכתוב עליהם את כל דברי התורה הזאת להיות לך לזכרון, למען אשר
תבוא אל הארץ ותכבוש אותה ותירש את כל העמים ההם, בהיותך זוכר התורה ושומר
כל מצוותיה.

והשווה רמב"ן דב' ה' ה' ד"ה לאמר
...אמר כאן "למען יבוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי עבד
היית" לבאר, כי הוא יצוה במנוחת העבד כמוך, בעבור שהיית
עבד והנני לך השם, וגם אתה תניח לעבדך, והנה טעמו
כשיבוח עבדך ואמתך כמוך תזכור כי עבד היית וגו'.

1. מה קשה לשניהם?
- א 2. מה החבדל בין שני פירושי הרמב"ן?
3. במה סוטה הרמב"ן בפירוש הפסוק מתוך עשרת הברכות (דב' ה')
מן הפירוש הרגיל?
- אא 4. מה הצריכו לפרש כך?
- א 5. במה דומה לדעת הרמב"ן הפסוק שהוא מתוך עשרת הדברות לפסוקו?
6. הרמב"ן פותח את פירושו הראשון במלים "ולפי דעתי" ואת פירושו
השני במלים "או טעמו" - משמע שהוא מעדיף את הראשון.
התוכל למצוא את הסבה להעדפתו את פירושו הראשון?
7. למה - בכל זאת - לא הסתפק בפירושו הראשון והביא אף את השני?
8. במה שונה הרמב"ן בשני פירושו מפרושו של הראב"ע?

ב. י"ד וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם

ירושלמי סוטה פ"ז ה"ב:

"קול רם". מהו קול רם? מלמד ששיתף הקב"ה קולו עמם?

(1) מהו הדיוק הלשוני למדרש זה?

(2) מהו הרעיון המסומל בדברי מדרש אלה?

ג. פסוקים י"ד - כ"ו

לפסוקים אלה מקשה אברבנאל:
מה נשתנו י"ב מצות האלה שניתנו בהכרתות החם בברכות ובעקלות בחר גריזים
ובהר עיבל משאר המצות כולן? הנה לא היו יותר חמורות בכללותם מזולתם!
לפי ששם היות הארור הראשון על ע"ז והאחרון "אשר לא יקים את דברי התורה"

נכוחים למעמד ההוא, להיות הראשון שקול בגד כל העבירות דהאחרון כולל כל חתורה ומצותיה כלם, הנה העשרה שבאו באמצע, מי יתן וידעתי למה יוחדו לברך ולקלל עליהם יותר מכל שאר העבירות ולמה זכר כאן קצת מהעבירות מבלתי קצתם? וגם יקשה מאד הארור האחרון: ארור אשר לא יקיים וכולו, כי הנה מי שישאר לו שלא קיים אחת מתרי"ג מצות, תקולל חלקתו בארץ?

גם ר' דוד הופמן בפרושו לספר דברים (בגרמנית) מעיר: קשה מאד לגלות הסעם, למה נתנו ארורים דוקא בחטאים אלה ולא באחרים?

1. נסה לענות לשאלת אברבנאל ולמצוא את המשותף בעברות אלה שעל עובריהם נאמר: ארור האיש אשר...
2. למה נאמר בראשון ובעשירי "בסתר"?

ד. י"ח ארור משגה עור בדרך

רש"י ד"ח משגה עור: הסומא בדבר ומשיאו עצה רעה. השנה לדבריו אלה

רש"י ויקרא י"ט י"ד ד"ח ולפני עור לא תתן מכשול: לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה חוגגת לו. אל תאמר: "מכור שוך וקח לך חמור" ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו.

אא הסבר מה ראה רש"י להוציא את המלה עור ממשמעותה בפסוקנו ובפרשת קדושים?

ה. כ"ח ארור לוקח שוחד לחכות בפש דם נקי

תעמק דבר: שרואה את חברו מכה בפש ויהיה בידו למחות עליו ולא לעמוד על דם המוכה - והוא לוקח שוחד כדי שיעלים עין ולא יראה את הנעשה - הוא בארור.

מה ראה לפרשו בדרך זו ולא פרשו כמשמעו שאל השופט ידבר שלקח שוחד וחייב את הזכאי?

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית-משה

העורך: מ. פרלמן

שאלות במעמי המקרא לפרשת

כ"ז - תצ"א

(הערה: מחוסר מקום לא יכלו שאלות אלה לבוא בגליון לפני שבוע)

א. כ"א י"ג ... ובכתה את-אביה ואת-אמה ירח ימים.
כ"א י"ח ... כי יהיה לאיש בן סורר ומורה
איבנו שומע בקול אביו ובקול אמו.
ה' ט"ז כבד את-אביו ואת-אמו.

(וכן עיין בסעמי בעשרת הדברות שבפרשת יתרו)

בשלושת הפסוקים הנ"ל באים אב ואם בפסוק טעמים שונה, מה ההבדל ומהי חסיבה להבדל זה?

ג. כ"ג ט"ו כז' ה' אלו קיך מתחלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביו לפניך...

האם המלה "להצילך" מוטעמת בקדמא או בפשטא?

ג. כ"ג י"ז ... עמר ישב בקרבך

תרגום יונת תנ"ך עמכון יתיב וינסורי מצותא ביניכו.

במה שונה התרגום מפסוק הטעמים?

המעוניינים בחדוש מבוים לגליונות וכן לעלוני תהדרכה לשנת תשכ"ו מתבקשים לפנות למחלקה לתרבות תורנית במשד החגור ביי-רח' יפו 19.

דמי מנוי לגליונות 4 ל"י, לעלוני תהדרכה 2 ל"י.

המעוניינים בגליונות של שנים שעברו יפנו לעורכת